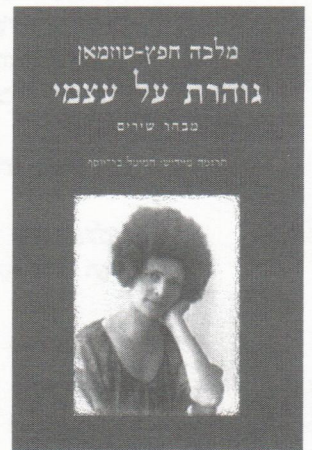

373/1.12
 '1/11 - 28
 2014
 42 ~ ~

סדן המשוררת ופטיש המתרגמת

השילוב של מלכה חפץ-טחמאן (1894-1992) בספר גוהרת על עצמי בתרגום מידיש של חמוטל בר-יוסף (הוצאת קשב לשירה בשיתוף בית שלום עליכם, 2013) הוא שילוב מנצח. אינני יודע יידיש ואין לי מושג מה משדר השם המקורי "איבער זיך געבויגען" ליהודי השפה, אבל "גוהרת על עצמי" הוא תרגום עברי נהדר. כזה הוא גם כליל הסונטות בשם זה, מלוטש ומהוקצע לתפארת. כליל סונטות הוא מחזור של ט"ו סונטות שהשורה האחרונה בכל אחת מהן היא השורה הראשונה של הסונטה הבאה, ושארבע-עשרה השורות של הסונטה האחרונה (החמש-עשרה) לקוחות מארבע-עשרה השורות הראשונות של כל הסונטות הקודמות לה. שזירה משוכללת כזאת לא נראתה זה זמן רב בשירה מקורית ומתורגמת כאחת. דומה-שבספר זה מצא סדן המשוררת את פטיש המתרגמת הראוי לו.

המתרגמת כותבת באחרית דבר לספר, כי "שירתה של מלכה חפץ-טחמאן לכל אורכה נתונה במתח שבין התפרצות שלוחת רסן לבין השאיפה לרסן את הסערה הפנימית ולהאיר את הכאוס" (עמ' 177). אמירה שניתן להדגימה בביטוי יפהפה הלקוח מצמד השורות המסכם את הסונטה הראשונה: "האופל בתוכי מזין פושעת ומאמינה. האר אותי! גם לעצמי אני חידה קשה!" (עמ' 50). תכונה

המתבלטת בספרה השני "הרגעי פראוטי", עוד כותרת יפהפיה, שמספק התרגום העברי של בר-יוסף. חפץ-טחמאן איננה כותבת דווקא סונטות. המחזור "גוהרת על עצמי" הוא יחיד בספר ולא ציינתי אותו אלא כדי להצביע על יכולתה הטכנית הגבוהה ועל המתח שבין "התפרצות לריסון", או בין "יצריות לתבונה", המוצא את צורתו ההולמת דווקא בסונטה, שהוא, כמדומני, אופייני לשתי היוצרות הללו (בר-יוסף היא בראש וראשונה משוררת מקורית בזכות עצמה) שמצאו כאן את זו.

מגוון הנושאים וצורות הכתיבה בספר, שהוא מבחר מתוך ששת ספרי המשוררת ומן העיזבון, הוא רחב ביותר. כפי שמצוין באחרית דבר, חפץ-טחמאן כותבת על נושאים "גדולים" - היסטוריים, לאומיים, פוליטיים - ועל נושאים "אישיים" - משפחה, אימהות, אהבה. מתח נוסף בשירתה מתקיים בין השקפת עולם חילונית מודרנית, לבין געגועים למורשת היהודית. מבחינה סגנונית היא שולטת הן בסוגות קלאסיציסטיות (סונטות, כליל סונטות, טריאליטים וכדומה), והן בטכניקות מודרניסטיות מגוונות. קשה ברשימה קצרה להדגים את כל העשר הזה ואסתפק בשני שירים. הראשון שיר קצר, המצליח בחמש שורות לבטא את עוצמת המתח הפנימי המצוי ברוב שיריה (עמ' 111):

שירים קטנים

לְשִׁירֵי הַקְּטָנוֹת
 פֶּה גְדוֹל
 הֵנָּה
 עוֹד מְעֻט
 יְבַלְעוּנִי

המתח שבין "השיר הקטן" ל"פה הגדול" הוא גבוה והקריאה בו מחשמלת.

השיר השני הוא שיר ארוך יו"דין קטנות, אבל גם הוא כורך את "הקטנות" ואת "הגדולות": "אַל תִּרְתְּעֵי מִלְכָּתוֹב / אֶת הַקְּטָנוֹת / גְּדוּלוֹת מִתְמַסְרוֹת / בִּיחִידוֹת לְקְטָנוֹת". בצורתו זהו שיר מודרני המשלב בין המורשת היהודית לבין ההווה האמריקנית, בין העברית לאנגלית, בין השירה החיים. השיר מספר על המורה לתנ"ך באוניברסיטה, שלמיטב הבנתי הוא גוי גמור, אמריקני: "בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ וּבְאֶהֱבָה זֹכֶרֶת אֲנִי / אֶת וִינְסֵנט וִילְסוֹן, הַפְּרוֹפֶסוֹר שְׁלִי / הַתְּנַ"ךְ הֵיךְ אֶהְבְּתוּ וְחֵייוֹ / וִינְסֵנט רוֹשֵׁם "יו"ד קְטָנָה עַל הַלִּיחַ הַשְּׁחוֹר" ואומר "זוֹהֵי הָאוֹת יו"ד בְּהִיבְרוּ אֶלְפֵיבֵּית". התלמידה היהודייה שלו נרעשת: "בְּשִׁקְט רַב / פְּלִטוּ שְׁפָתַי בְּלִחְיֹשָׁה יו"ד". הוא קולט אותה

בְּמִבְטָ שֶׁל תוֹדָה
 הוּא תִפֵּס אֶת הַיּו"ד הַשִּׁקְטָה שְׁלִי וּמִיד
 הַעֲמִיד יו"ד שְׁנֵייה לְצַדָּה

התרחק מהלוח, פנה אל הכיתה ואמר:

הִבִּיטוּ נָא אֶל שְׁתֵּי הַיּו"דִין הַקְּטָנוֹת
 "לִיטֵל יוֹדִים",
 שְׁתֵּי יו"דִין קְטָנוֹת
 וְהוּוּ בּוֹדָא הַעוֹלָם הַגְּדוֹל (עמ' 114).

גם כאן זהו המתח בין קטנות לגדולות, בין מעט המחזיק עולם מלא, כמו כל שיר טוב. כוחם של שיריה (בעברית) של מלכה חפץ-טחמאן, הוא ביכולת הזאת לגלות את הגדולה בדבר הקטן, היומיומי לכאורה, ולעתים גם ההפך, דהיינו את הקטנות בגדול, לכאורה. ובטובים שבשיריה, הם אינם מעטים, חוהה הקורא את תחושת הגילוי הזאת.